

Agrarische ondernemers worden zelf de motor van projecten voor het ophogen van laaggelegen landbouwgronden. De natuur heeft een sleutelpositie in de klimaatadaptatie door deze meer ruimte te geven en door meer natuurlijke dynamiek in de kuststrook toe te laten.

Hiermee kan de regio Eems-Dollard invulling geven aan concrete uitvoering van de (landelijke) opgaven:

- Klimaatadaptie landelijk gebied
- Waterveiligheid en beschikbaarheid voldoende zoetwater
- Programmatische aanpak Grote Wateren
- Toekomstbestendige landbouw

De Eems-Dollardregio is dé plek om de uitdagingen van klimaatverandering om te zetten in actie:

ophogen die lage Groningse gronden!

“Van mij mag je morgen beginnen met het opbrengen van slib voor het opschalen van kleirijperijen. Ik sta ervoor open om klei in plaats van graan te verbouwen en dit de komende jaren geschikt te maken voor het verhogen van de dijken langs de Eems-Dollard. En daarna mag je doorgaan om de landbouwgronden van onze polder te verbeteren.”

Dat zegt een directeur van een groot akkerbouwbedrijf, grenzend aan de zeedijk.

Position paper

De Eems-Dollard als bakermat voor klimaatadaptatie

De gevolgen van klimaatverandering gaan wereldwijd een grote impact hebben op delta's en laaggelegen kustgebieden. Nederland is één van die delta's, die in het noorden grenst aan de Waddenzee. Een belangrijk speerpunt van de 'Wadden Adaption Action Agenda' is de ontwikkeling van klimaatadaptieve kustlandschappen. De laaggelegen Eems-Dollardregio is hiervoor bij uitstek geschikt. Deze kustzone is dé plek om de uitdagingen van klimaatverandering om te zetten in actie. In dit position paper leest u wat er al gebeurt, wat we willen bereiken, wat we aanbieden en wat we hiervoor nodig hebben.

***Kom maar op met dat slib,
ophogen die lage Groningse gronden!***

Dit position paper is geschreven naar aanleiding van het werkbezoek van Deltacommissaris Peter Glas aan het Eems-Dollardgebied op 8 september 2021. Met bestuurlijke deelname van Provincie Groningen, Gemeente Eemsdelta, Gemeente Oldambt, Waterschap Hunze en Aa's, Rijkswaterstaat Noord Nederland, Ministerie van LNV, LTO Noord, Het Groninger Landschap, Groningen Seaports en VNO NCW Noord.

Bron kaart: Programma naar een Rijke Waddenzee
Fotografie: waterschap Noorderzijlvest, waterschap Hunze en Aa's, provincie Groningen
Opmaak: Grafisch centrum provincie Groningen

Klimaatadaptatie in delta's op de wereldkaart

Het klimaat verandert en dit leidt tot hogere temperaturen, stijging van de zeespiegel, meer intensieve regenbuien en langere droge perioden. In het onlangs verschenen IPCC-rapport werd de urgentie hiervan wederom kenbaar gemaakt. Klimaatverandering gaat een grote impact hebben op delta's en laaggelegen kustgebieden. Een groot deel van de wereldbevolking woont in delta's en langs ondiepe kustzeeën. Deze delta's en kustzones zijn belangrijk voor de (wereldwijde) voedselvoorziening (landbouw en visserij), biodiversiteit, transport (havens) en als woon/werkgebied voor mensen. Nederland is één van die delta's, die in het noorden wordt begrensd door de rand van de Waddenzee, een uniek UNESCO Werelderfgoed met 'Outstanding Universal Values'.

Van wereldniveau naar de regio

De aandacht voor klimaatadaptatie groeit wereldwijd in sneltreinvaart, met voor Nederland als voorlopig hoogtepunt de Climate Adaptation Summit van 25 januari 2021. Hier is een ambitieuze wereldwijde agenda rond klimaatadaptatie besproken. Vanuit het Waddengebied is de 'Wadden Adaptation Action Agenda' aangeboden aan voormalig minister Cora van Nieuwenhuizen.

Een van de speerpunten uit deze agenda is de ontwikkeling van 'Klimaatadaptatieve Kustlandschappen': bredere, veilige kustgebieden met voordelen voor de regionale economie, natuur en identiteit. Belangrijke voorwaarden om concreet uitvoering te kunnen geven aan een klimaatadaptief kustlandschap zijn juist aanwezig in de Eems-Dollardregio:

1. We doen al veel vanuit het programma Eems-Dollard 2050
2. we werken nauw samen binnen het netwerk Ecologie & Economie in Balans
3. en we zijn toe aan de volgende stap naar opschaling.

Binnen Nederland-Deltaland is de Eems-Dollard een bijzonder gebied. Het is een van de twee open estuaria die Nederland nog rijk is. De delta heeft een 'zachte kust', oude steden en dorpen, havens en bedrijvigheid, goede landbouwgrond en een rijke natuur.

De gevolgen van klimaatverandering zijn er nu al merkbaar en deze trend zet zich door in de toekomst. Aanpassen aan de effecten van klimaatverandering is de uitdaging van deze eeuw, in het bijzonder voor laaggelegen delta- en kustgebieden!

Kaart: Effecten klimaatverandering op Eems-Dollard kustzone

Klimaatadaptatie als versterker van ecologie en economie

Met het programma Eems-Dollard 2050 (ED2050) werken het Rijk, provincie Groningen, waterschappen, gemeenten, bedrijven, natuur-, milieu- en landbouworganisaties samen aan de ecologische verbetering van het Natura 2000-gebied Eems-Dollard. Een groot probleem is de

"Kom maar op met dat slib! Mijn landbouwbedrijf in Oost-Groningen ligt onder NAP en slechts een dun laagje klei beschermt mij tegen veenoxidatie. Om in de toekomst in dit gebied te kunnen blijven boeren, ben ik zeer geïnteresseerd in het ophogen van mijn gronden met slib uit de Eems-Dollard."

Dat zegt een agrariër in Westerwolde op ca. 15 km van de kust. Zijn voorouders waren betrokken bij de inpoldering. Het gebruik van slib voor de landbouw zit in zijn genen.

aanwezigheid van te veel slib in het estuarium. Door het troebele water kan de natuur zich niet goed ontwikkelen. Veel pilots van het programma ED2050 zijn gericht op het onttrekken van het overtollige slib en het nuttig toepassen hiervan.

Met de ontwikkeling van een klimaatadaptieve kustzone langs de Eems-Dollard willen de partijen perspectief bieden aan toekomstige generaties om hier te kunnen blijven wonen, werken en recreëren, in het verlengde van de cultuurhistorie van het gebied. Daarmee ontstaan win-win-situaties voor natuur, landbouw, economie en waterveiligheid die in het kader van klimaatadaptatie ook voor andere deltagebieden zeer interessant zullen zijn.

Klimaatadaptief worden is een enorme uitdaging voor alle betrokkenen, waarbij structurele samenwerking een belangrijke voorwaarde is. De Eems-Dollardregio verkeert, met het netwerk Economie & Ecologie in Balans, in de unieke situatie dat er al jaren een actief platform is dat zich richt op samenwerking en verduurzaming.

Wat gebeurt er al?

Gesteund door nieuwe kennis en innovatie zijn in het Eems-Dollardgebied sinds 2014 diverse pilots en projecten in uitvoering die bijdragen aan het klimaatadaptief maken van de kustzone. Leren en doen gaan hierbij hand in hand. In het oog springende proefprojecten waarbij de regionale landbouwsector sterk betrokken is zijn de kleirijperijen met slib uit de Eems-Dollard, de pilot Ophogen Landbouwgronden (POL) en de Verkenning Ophogen Landbouwgronden (VLOED). Landbouworganisaties en individuele agrariërs zien mogelijkheden voor het verbeteren van toekomstperspectief in de kustzone. Daarnaast vormen ook de projecten Dubbele Dijk bij Bierum, de inrichting van de Groote Polder bij Termunten en de pilot Buitendijkse slibsedimentatie elementen voor een klimaatadaptief kustlandschap. In totaal wordt al meer dan € 50 miljoen in deze proefprojecten geïnvesteerd.

Eems-Dollardregio bakermat voor klimaatadaptatie

In de Eems-Dollardregio willen de samenwerkende gebiedspartners de bedreigingen omzetten in kansen. Aansluitend op de huidige ontwikkelingen willen de gebiedspartners de Eems-Dollardregio positioneren als hét opschalingslab voor klimaatadaptatie met als doel:

- het nationaal en internationaal benutten van de Eems-Dollardregio als innovatieve koploper op het gebied van klimaatadaptatie in deltagebieden.

"We hopen dat we over een paar jaar op dit perceel goed pootaardappelen kunnen verbouwen. Als de grond lichter is, kunnen we deze makkelijker bewerken en worden opbrengsten hoger. Ook zal het perceel minder snel te nat of te droog worden."

Dat zegt landbouwer Pieter Noordam, eigenaar van de ondergrond bij de pilot Ophogen landbouwgrond.

- het versterken van de economische positie en verduurzaming van de regio door positionering als innovatieve en daadkrachtige kustregio op het gebied van klimaatadaptatie, met water als verbindend element.
- het versterken van de unieke kwaliteiten van natuur en landschap en het opwaarderen van ecosystemendiensten als basis voor een klimaatbestendige toekomst, zowel in de Waddenzee als op het vaste land.
- het versterken van de bewustwording van bewoners, ondernemers en overheden om het draagvlak voor de klimaatadaptatie verder vorm te geven.
- het 'meegroeien' van de kustzone met de zeespiegelstijging, waarbij de belangen van waterveiligheid, natuur en economie in samenhang opgepakt worden.

Ons aanbod

Om deze doelen te verwezenlijken willen de gebiedspartners in Groningen de ontwikkeling en uitvoering van maatregelen voor klimaatadaptatie grootschalig oppakken, waarbij ze alle aspecten en belangen in het gebied meenemen.